

KOL KIRILIR YENİ İÇİNDE KALIR: YÖK'ün Etik İhlal İhbar ve Şikâyetleri Hakkındaki Düzenlemesi

Jüri üyesi olduğum bir doktora tezinin savunma ve değerlendirme sürecinde, dudak uçuklatan ihlallere tanık oldum

İsmail Şahin

Yıldız Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi, sahin@yildiz.edu.tr

Yükseköğretim Genel Kurulu 2013 yılı sonunda aldığı bir kararla, akademik konulardaki bireysel etik ihlal başvurularını kabul etmeyeceğini duyurdu. Yeni düzenlemede "Doçentlik başvurularına ilişkin etik ihlal iddiaları dışında kalan etik şikâyet ve ihbar başvurularının Yükseköğretim Kuruluna gönderilmeyip, hakkında etik ihlal şikâyeti ve/veya ihbarında bulunulan kişinin bağlı olduğu yükseköğretim kurumuna yapılmasına ve bu başvurulara ilişkin inceleme ve işlemlerinin kişinin bağlı bulunduğu yükseköğretim kurumu bilimsel araştırma ve yayın kurulunca incelenmesine... karar verilmiştir" denilmektedir.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, "Yüksek lisans veya doktora öğrenciliği sırasında yapılan tez ve bilimsel yayınlar ile yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını kapsar". Yönergedeki her çeşit bilimsel araştırmada uyulması istenen temel ilkeler arasında, "veriler, bilimsel yöntemlerle elde edilir. Bunların değerlendirilmesinde, yorumunda ve kuramsal sonuçların elde edilmesinde bilimsel yöntemlerin dışına çıkılmaz, sonuçlar saptırılmaz, elde edilmemiş sonuçlar araştırma sonuçlarıymış gibi gösterilemez" bulunmaktadır.

Jüri üyesi olduğum bir doktora tezinin savunma ve değerlendirme sürecinde, dudak uçuklatan ihlallere tanık oldum. Aşağıda özetleyerek değindiğim bu ihlaller, hem yürürlükteki lisansüstü eğitim-öğretim yönetmeliklerine hem de yukarıda alıntılanan etik kurallara aykırı olarak, diğer jüri üyeleri tarafından kararlı bir şekilde yapıldı.

Lisansüstü tez savunma sınavlarından sonra, jüri, tez hakkında oy çokluğu veya oy birliğiyle kabul, ret veya düzeltme kararı verir. Mühendislik alanında hazırlanmış olan söz konusu doktora tezinin ilk savunmasının ardından, jüri, oy çokluğu ile "düzeltme" kararı verdi. Düzeltme kararı, tezde hatalı ve eksik bölümlerin bulunması nedeniyle "büyük düzeltmeler" (major revision) yapılması gerektiği anlamına gelir. Bu sorunlar adaya anlatılır ve raporlanır, tezini düzeltmesi için de 6 ay süre verilir. Bu süre sonunda "düzeltilmiş" tezin son savunması yapılır.

Söz konusu "düzeltilmiş" tezdeki matematik model, ilk savunmadakiyle aynı olup, ele alınan problemi temsil etmemekteydi. Sunulan sayısal uygulamanın sonuçları da, bu nedenle, ele alınan problemin çözümünü değil, sunulan modelin sonuçlarını yansıtmaktaydı. Matematik modelin neden hatalı olduğunu ayrıntılarıyla adaya ve diğer jüri üyelerine açıklamaya çalıştım. İlgililere açık olan Tez Değerlendirme Raporlarına da bu açıklamaları yazdım. Sınavın ardından yapılan jüri toplantısında, tez konusuna diğerlerinden daha yakın olan jüri üyelerinde biri, su-

nulan matematik modelin hatalı olduğunu, bu haliyle modelin doğru sonuç vermesinin olanaksızlığını kabul etti; ancak, diğer jüri üyeleriyle birlikte doktora tezinin kabul edilmesi yönünde oy kullandı. Adaya, enstitüye teslim edilecek tezde modelin değiştirilmesi gerektiğini söyledi. Ben tez için ret kararı verdim. Böylece tez oy çokluğu ile kabul edildi.

Lisansüstü eğitim-öğretim yönetmeliğine (ve evrensel kurallara) göre, kabul edilen lisansüstü tezde sadece "küçük düzeltmeler" (yazım hataları ve biçimsel yünden/minor revision) yapılmasına izin verilir ve aday tezinin jüri üyelerine imzalatılarak bir ay içinde enstitüye teslim eder, tez jüri önünde bir daha savunulmaz.

Aday bir ayın sonunda tezini imzalatmak üzere getirdi. Tezin enstitüye teslim edilen bu üçüncü halindeki matematik model savunulan önceki modelden tamamen farklıydı, üstelik model hala hatalıydı. Tezi kabul eden jüri üyeleri, yönetmelikte izin verilmemesine rağmen, tezde bu aşamada yapılan "büyük değişiklikleri" görmezden gelerek, savunulmamış bir tezi kabul etmişlerdi. Bu, yürürlükteki lisansüstü eğitim-öğretim yönetmeliğine aykırı bir uygulamaydı. Daha vahimi ise, teslim edilen tezde yeni bir matematik model sunulmasına karşın, sayısal uygulamanın sonuçlarının, önceki (savunulan) tezdeki sonuçlarla tamamen aynı olmasıydı. Modele eklenen yeni değişkenler ve fonksiyonlar nedeniyle, önceki modelin verdiğiyle aynı sonuçların elde edilmesi olanaksızdı. Zaten tezde verilen çözüm modeli/yöntemi de öncekiyle aynıydı. Bu durum açıkça akademik etik kurallara aykırıdır.

Üniversitenin Etik Kurulu'na belgelerle birlikte bildirimde bulundum. Kurul, yasal değerlendirme süresinin sonunda verdiği kararda, başvurunun Etik Kurul'un yetki alanında olmadığı kanaatini belirtti. Aynı üniversitenin ilgili Enstitü Müdürlüğü'ne tüm belgelerle birlikte itirazda bulundum. Bu başvuruma aylar geçmesine rağmen bir yanıt alamayınca, Enstitünün değişen müdürüyle görüştim. Müdür, itirazın rektörlük makamında değerlendirildiğini ve kendisine sözlü olarak, uygulamada herhangi bir kural ihlali bulunmadığının söylendiğini belirtti. Kararın yazılı olarak tarafıma iletilmesi talebim ise karşılıksız kaldı.

★★★

Yazının başında değindiğim, Yükseköğretim Kurulu'nun etik ihlallerin incelenmesi üniversitelere bırakılır kararı, bu örnekte olduğu gibi, keyfi uygulamalara ve ihlalin üstünün örtülmesine yol açabilecek niteliktedir.

Kurumlar, kendi içlerinde yaşanan etik veya yönetmelik ihlallerini değerlendirip sonuca bağlama konusunda isteksiz, hatta özne davranabilirler. YÖK aldığı bu kararlar üniversitelere, adeta "kol kırılır yen içinde kalır" mesajını vermekte. Kurul'un, üniversite dışındaki bağımsız etik kurulları yeniden hayata geçirmesinde saymakla bitmez yararlar var.

Dibe vuran üniversiteleri ne kurtarır?

Celal Şengör

Sevgili Orhan, Gündem'de misafir ettiğin Kenan Yavuz Bey, benim yıllardır söylediğimi dile getirdi: Türkiye'de üniversite yoktur. Ancak bunu söylemek yetmiyor: Sebebini ve tedavisini de söylemek gerekiyor.

Üniversitelerimiz hakkında masallar yıllardır uçuşup duruyor. Bunların birincisi YÖK'tür. Sanki YÖK geldi, bir zamanların muhteşem üniversiteleri perişan oldu. Bu doğru değildir. Türk üniversiteleri hep perişandı; İkinci Dünya Savaşı bitip üniversitelerimizdeki Almanlar çekip gittikten beri. Ben 1980 öncesi üniversitelerimizde doktor, doçent, profesör yapılmış olan kişilere bakıyorum, ezici çoğunluğu bırak doktoru, lise öğretmeni olamazlar. Bu kalitede kişiler yaygın olarak YÖK öncesinde profesör edilmişlerdir. Bunu yapan YÖK değil, üniversitenin kendisidir. Bu kalitesizleştirmeye Gürüz YÖK'ü hariç diğer YÖK'ler def çalarak katılmışlardır. Kemal Gürüz YÖK başkanı iken bir kalite kontrol komisyonu kurarak beni de içine koymuştu. Bu komisyon üniversitelerimiz (ve tabii politikacılarımız) tarafından bir saat bile çalıştırılmadı.

EHİL HOCALAR VAR MI?

Sanılmaktadır ki üniversitelerimizde ehil hocalar vardır. Muhakkak vardır ama sayıları çok az. Bunların üniversite camiasındaki ağırlıkları sıfırdır. Temel bilim araştırmaları dibe vurmuştur, çünkü temel bilimin ne olduğunu anlatacak profesör grubu kalmamıştır.

Bu feci duruma çözüm, beklenir ki, üniversitenin kendisinden gelsin. Bunu bugün beklemek abesle işigal etmektir. Cambridge dahi 19. yüzyılın ilk yarısında düştüğü feci durumdan kendisini kurtaramamış, duruma Prens Albert'in müdahale etmesi gerekmiştir. Demek ki bu durumdaki üniversiteyi "demokratik" yapmak, daha beter etmek demektir. Bunu Fuad Köprülü 1946'da üniversite özerkliğine karşı yazdığı dört makalede çok güzel anlatmıştır. Büyük bilim adamımızın o gün söyledikleri bugün katmerli olarak geçerlidir.

Üniversiteye dışarıdan müdahale şarttır. Soru bunu kimin yapacağıdır. İngiltere'de, geniş kültürlü bir Alman olan Prens Albert, Humboldt geleneğini iyi bildiği için bunu Cambridge için başarmıştır. Türkiye'de ise, bırak Humboldt geleneğini, üniversite nedir bilen tek bir politikacının olduğunu sanmıyorum. Mesela profesör titri taşıyan başbakanımız hayatında benim üniversite olarak görebileceğim tek bir kurumda ne okumuş ne de çalışmıştır. Muhalefet parti başkanları aynı durumdadır. Politikacıları bu işe kenarından bile bulaştırmak, durumu şah iken şahbaz eder. Elimde yetki bulursa, bugünkü politikacılarımızı üniversitenin kapısından içeri sokmam.

YENİ BİR YÖK MÜ?

Dolayısıyla yapılacak iş Atatürk'ün yaptığını tekrar yapmaktır: Yani uygar ülkelerin kaliteli üniversitelerinden gelecek bir ekibe Türk üniversitelerini eletmek ve gerekirse %99'unu kapatarak bunları meslek okulları (hatta liseleri) düzeyine çekip, işe yaramayan hocaları yasal bir düzenleme ile kapının önüne koymaktır. Böyle bir ekip Türkiye'ye yeni bir YÖK de kurabilir (bu muhakkak gereklidir). Bu silkeleme sonunda belki Türkiye'nin üç veya beş üniversitesi kalacaktır. Buna katlanmak zorundayız. Nasıl ki Yunanistan yıllarca kendini zengin sanıp sonunda dilenci durumuna düşmüştür, biz de kendimizi alim sanıp sonunda okuma yazma bilmeyen müderris üreten Osmanlı'nın durumuna düşmek üzereyiz. Kimse bunu bir abartma sanmasın. Türkiye'de eğitim bitmiştir. Ama her düzeyde bitmiştir. Ya bu gidışı değiştiririz veya Afganistan!